

HRVAŠKI NARODNI PREPOROD – IDEJE IN PROBLEMI

1. Pojem ilirski je povezan z letom 1835, ko se pojavijo Gajeve »Novine horvatske« in književna priloga »Danice horvatske, slavonske i dalmatinske«. Obstaja mišljenje, da se je začetek preporoda začel leta 1832, ko grof Janko Drašković izda prvi politični spis v štokavskem narečju, Ljudevit Gaj pa sovjo pesem »Horvatov sloga i zjedinjenje«. Na oba avtorja vpliva Vitezović.
2. Ilirski preporod je v celotnem obdobju Hrvatov in njihovega preporoda potrebno izdvojiti, ker deluje tuje in na stranpoti. Prav Gaj je tista osebnost, ki da gibanju pečat, ko vpelje ilirsko ime (do 1843).
3. Fancev teži k temu, da poveže idejo zbliževanja in združevanja južnih Slovanov z ilirskim gibanjem in njegovo ideologijo ter Hrvaško → velikohrvaški koncept.
4. Južnoslovansko idejo Ilirov pripisujejo hrvaški inteligenci, kar je zelo marksistično.
5. Danes govorimo o hrvaškem preporodu kot gibanju, ki je imelo predzgodovino že na samem začetku in s prvimi začetki Gaja ter njegovih novic → nosi idejo jezičnega in etničnega sorodstva južnih Slovanov:
 - a) ni le moralni odpor proti madžarskemu nacionalizmu, niti ni bila razvita iz ideologije Jana Kollarja, ampak dosledno nadaljuje tradicijo, ki se nadaljuje na Hrvaškem z novimi zamislimi
 - b) Gaj meni, da je stoletna odtujenost Hrvatov sprožilo partikularizem, ki ni vreden nacionalnega imena
 - c) Kajkavci – lingua croatica, štokavci – lingua lillyrica
 - d) Predpostavka, da imajo južni Slovani jezikovno skupnost in ideja o 4 književnih jezikih (Kollar) ter slovanstvu antičnih Lillirov → ilirsko ime se razširi na skupnost južnih Slovanov, kar je dandanes gledano umetno ime, nerealno in netočno
 - e) Sam Gaj je 1839 v ilirski propagandi zapisal, da noben Srb ne more biti Hrvat ali Kranjec, onadva pa ne morata biti Srba
 - f) 1842 – še pred prepovedjo ilirskega imena (1843) Rakovac v svojem spisu, ki je najvažnejši od vseh programskih tekstov izrazi → jezik in literatura bi morala biti označena z imeni hrvaška, srbska in slovenska, kajti to so 3je glavni narodi južnih Slovanov in da nobeden od njih ne bo sprejel drugega jezika (npr. hrvaškega ali slovenskega) – nasprotniki ilirskega gibanja v Vojvodini so pod Vukom smatrali, da je nacionalno ime Srb primerno tudi za Hrvate
 - g) Gaj piše, da posebnih imen ni treba ukiniti, ampak jih samo pod skupnim imenom združiti (ILIRI), ker ima vsak svojo zgodovino
6. Glede na to, da so od 1845 dalje ponovno lahko uporabljali izraz Iliri v književnosti, je bil pomen že izgubljen.. Pa vendar ime ohrani svojo moč, ki živi in raste do revolucije 1848, ko je bil na vrhuncu, da se tudi politično izvede. Bil je sinonim za prekinitev fevdalne preteklosti, književnost in jezik ter borbo proti madžarskemu nacionalizmu.
7. Začetki gibanja so pri Draškoviću, nato postane nov »vodja« Ljudevit Gaj in okoli njega se vrta vso duhovno in narodno življenje na Hrvaškem. V gibanje ni vnašal novih idej, temveč dinamiko, ki ga je usmerjala k osnovnemu cilju – proti madžarskemu nacionalizmu in ohranitev politične samostojnosti Hrvaške ob pomoči nacionalne ideje.
8. Gaj ni bil plemič, zato je to omejevalo njegovo politično dejavnost. Tu jim je pomagal Drašković, veliki aristokrat + plemiči, ki so bili ilirci + trgovska buržuazija (plovba, žito). Fevdalni odnosi so v tem času nazadovali, kmetje so v krizi, veliko jih je brez zemlje, spet drugi študirajo v Zagrebu.
9. Srednje plemstvo je imelo še vedno v rokah celotno javno življenje, zato je bil preporod odvisen od zavzemanja stanov. Ilirci so se tega zavedali in svojo idejo poslali na pot k demokraciji družbe, v kmečkem vprašanju pa so bili primorani se prilagoditi plemstvu – kajti le na takšen način so lahko nacionalno idejo širili, ne da bi jo zavedena masa kmečkega plemstva obrnila ali celo zavrla. Hrvaški kmet ni mogel usvojiti narodno idejo, dokler ne bo materialno in socialno svoboden, tudi kmečko plemstvo (nepismeno, zaostalo) mentalno ne more sprejeti te nove ideje. Če je ideja zajadrala v kmečke vode, potem so se Ilirci trudili, da je prišla le do cerkvenih ljudi v upanju, da se jim ne zoperstavijo pri širjenju letakov.